

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การรื้อฟื้นพิธีกรรมในการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ:
กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย กลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อำเภोजอมทอง
จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน

นายวิทยา พรหมจักร

ปริญญา

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

(สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ดร. ขวัญจิวัน บัวแดง

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งที่จะทำความเข้าใจว่า การรื้อฟื้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ เกิดขึ้นในบริบทเช่นใด มีพลวัตอย่างไร และมีผลต่อการจัดการป่าชุมชนอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการ การจัดการป่าไม้ของรัฐในภาคเหนือ และผลของการจัดการป่าไม้ของรัฐที่มีต่อชาวปกากะญอ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่ชาวปกากะญอได้รับจากวาทกรรมชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า ในสถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องทรัพยากร และการปรับตัวต่อสถานการณ์นี้ของชาวปกากะญอ 3) เพื่อศึกษาริบทและพลวัตของการรื้อฟื้นพิธีกรรมในการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ 4) เพื่อศึกษาผลของการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ ด้านการฟื้นฟูสภาพทางนิเวศวิทยาป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ในภาคเหนือ มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศในอดีต โดยการขยายอิทธิพลของชาติมหาอำนาจตะวันตก ได้ส่งผลให้การทำไม้ในภาคเหนือขยายตัว และยังทำให้ผืนกลายเป็นสินค้าที่ถูกกฎหมาย ภายหลังพื้นที่สูงในภาคเหนือจึงถูกบุกเบิกเพื่อทำไร่ฝิ่น จนเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ อย่างไรก็ตามการทำไม้และการปลูกฝิ่นยังได้ทำให้ทั้งชาวปกากะญออำเภोजอมทองและคนเมืองอำเภोजอมทองได้รับประโยชน์ร่วมกัน จนเกิดเป็นความสัมพันธ์แบบ “เสี่ยว” หรือ “เพื่อนสนิท” โดยไม่มีการไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์

แต่ภายหลังเมื่อสัมปทานทำไม้และการปลูกฝิ่นในพื้นที่หมดไป จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอและคนเมืองห่างเหินกันไป และเมื่อปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเริ่มส่งผลให้เกิดความแห้งแล้ง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรขึ้น กอปรกับการเข้ามาของแนวคิดด้านการอนุรักษ์อย่างเข้มข้น ที่มองว่าชาวเขาเป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้น จนเกิดเป็นกระแสเรียกร้องให้มีการอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่ และนำไปสู่การใช้กำลังปิดล้อมชาวเขาในปี 2541

ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งนี้ ชาวปกากะญอได้ปรับตัว สร้างการจัดการป่าชุมชนขึ้น ซึ่งในการจัดการป่าชุมชนยังมีการเคลื่อนไหวภายในอีกหลายลักษณะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆที่เข้ามามีอิทธิพลในแต่ละช่วงเวลา ได้แก่ 1) การรวมกลุ่ม 2) การกำหนดกฎระเบียบด้านการอนุรักษ์ 3) การกันชาวม้งออกจากกลุ่มอนุรักษ์ 4) การแสวงหาพันธมิตร 5) การรื้อฟื้นพิธีกรรม 6) การเคลื่อนไหวระดับนโยบาย 7) การถอยห่างจากความขัดแย้ง(ในระดับชาวบ้านทั่วไป) 8) การปรับตัวสู่การจัดการร่วม(ในระดับแกนนำ) ในส่วนของปัญหาความเสื่อมโทรมลงของทรัพยากรป่าไม้ พบว่าการจัดการป่าชุมชนมีส่วนช่วยฟื้นฟูป่าที่เคยเสื่อมโทรมมีสภาพเป็นเขาหัวโล้นในอดีต ให้กลับมามีความสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง ซึ่งจากการวางแปลนสำรวจขนาด 40 x 40 เมตร ในพื้นที่ไร่ฝิ่นเก่า พบพันธุ์ไม้ 46 ชนิด จำนวน 281 ต้น ซึ่งพันธุ์ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศวิทยา สูงที่สุดคือ ก่อขาว อีกทั้งสัตว์ป่าหลายชนิดที่เคยหายไปจากพื้นที่ก็ได้กลับมาหากินในเขตป่าชุมชนอีกครั้ง เช่น ชะนี และเสือดาว เป็นต้น

สำหรับการรื้อฟื้นพิธีกรรม เป็นการนำเอาองค์ประกอบบางประการที่มีอยู่ในวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อดั้งเดิม มาสร้างเป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในที่นี้คือการสร้างพิธีกรรมใหม่ในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงความขัดแย้ง เช่น พิธีห่อป่า (พิธีไหว้เจ้าป่า) และพิธีห่อเหมือด (พิธีเลี้ยงผีแนวกันไฟ) เป็นสิ่งที่ช่วยสื่อสารถึง การมีตัวตนเป็นคนปกากะญอที่เคารพธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ตอบโต้ข้อกล่าวหาของคนเมือง ที่พยายามสร้างให้ชาวเขาเป็นพวกตัดไม้ทำลายป่า อีกทั้งยังเป็นการปรับความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่การจัดการป่าชุมชนอีกด้วย ซึ่งในช่วงที่มีความขัดแย้ง พิธีกรรมเหล่านี้ได้มีส่วนทำให้ชาวบ้านตื่นตัวและปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านการอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวปกากะญอกับคนเมือง ได้บรรเทาลงไป จึงทำให้พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงความขัดแย้ง ลดความสำคัญลงไป ขณะเดียวกันก็เกิดมีพิธีกรรมใหม่เข้ามาแทนที่ โดยเป็นพิธีที่ทำร่วมกันระหว่างชาวปกากะญอกับคนเมือง คือ พิธีวขป่า ซึ่งเป็นแสดงออกถึงการหันมาร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ และลบเลือนความบาดหมางระหว่างกันในอดีต

Thesis Title	Reviving Rituals in Community Forest Management of Karen People : A Case Study of Huai Som Poi Village, Mae Tia Sub-watershed, Chom Thong District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Wittaya Promjuk
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management)
Thesis Advisor	Dr. Kwanchewan Buadaeng

ABSTRACT

This thesis aims to examine the ritual revival of a Karen forest community the context of its origin, dynamics, and impact towards their community forest management. The objectives of the study are 1) to examine the development of the government's forest management in northern Thailand and its impact towards Karen people 2) to study the impact of hill tribe forest destruction discourse towards Karen people in resource conflict and how they adapt accordingly 3) to study the context and dynamics of Karen ritual revival in community forest management 4) to study the result of Karen community forest management in terms of forestry ecology recovery.

The study found that one crucial factor of forest degeneration in northern Thailand is the changing of political and economic affairs in the past as a result of Western colonial idealism. This resulted in the expansion of logging concession and also legalized opium. After that, the northern Thailand highlands were used for opium plantation, resulting in the forest degeneration. However, logging concession and opium plantation had linked the Karen people and local Thai people in Chom Thong district together, building up a relationship called "siew" or "close friend" with no ethnic discrimination.

After logging concession and opium plantation had ceased, the "seiw" relationship between Karen and local Thais became more distant. Drought only compounded the relationship difficulties, leading to resource conflict. Also, the new presence of extreme conservation led to the idea that hill tribe people were the main cause of the environmental problem, resulting in violence when local Thai people claimed to expel hill tribe people from the area and finally ended up with the blockage in 1998.

In this conflict situation, Karen people had created a community forest management with other various internal movements dependent on various influential factors throughout time such as 1) group gatherings 2) establishing conservation rules 3) Hmong exclusion from the conservation group 4) searching for alliance 5) reviving rituals 6) policy movement 7) avoiding conflicts (among general villagers) 8) adapting oneself to joint-management (among leaders.) As for the problem of forest degeneration, it is found that community forest management could recover the degenerated forest in the past to become fertilized again. From the forest survey of 40 x 40 meters in the area which was used for opium plantation in the past, 281 of 46 trees species were found. The most ecological importance value index is *Lithocarpus thomsonii*. Also, many wild animals such as gibbons and leopards, have returned to community forests .

The ritual revival is the reconstruction of old cultures, traditions and beliefs to compose new cultural practices suited to the changing contexts. These refer to the new rituals developed in the new environmental conservation context. The rituals developed during the time of conflicts such as Leu Phaka (a ritual to worship the great forest spirit) and Leu Hme To (a ritual to worship the firebreak spirit) represented Karen identity of their respect and their sustainable way of life towards natural resource. This could clarify the accusation of local Thais who saw them as forest destroyers. It also helped improve unity the relationship among various groups and build community forest management. During the time of conflicts, the rituals inspired villagers to act and comply with conservation rules.

However, after the conflict between the Karen and local Thais was ameliorated, the importance of the rituals decreased. In the meantime, the new ritual of Karen and local Thais as forest ordination ritual was initiated. This represents their cooperation in conservation and also the discontinuation of the past conflicts.